

СПІВРОБІТНИЦТВО З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В БУДІВНИЦТВІ

Хараїм І. В.,

*аспірант кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональна академія управління персоналом,
м. Київ*

Проаналізовано співробітництво з міжнародними організаціями, що є важливим аспектом стратегії регіонального розвитку кожного регіону України, визначено додаткові можливості цієї співпраці, зокрема у сфері міжнародного співробітництва з управління ризиками у будівництві. Акцентовано увагу на тому, що управління ризиками включає такі цілеспрямовані дії як планування, ідентифікація, оцінка, обробка, контроль та документування ризиків. В умовах ризику виникає потреба у впровадженні інституту інженера-консультанта як суб'єкта ринку інжинірингових послуг та усвідомлюється переваги застосування міжнародно-визнаних форм договорів, зокрема типових форм контрактів Міжнародної федерації інженерів-консультантів (FIDIC).

Ключові слова: співробітництво з міжнародними організаціями, управління ризиками у будівництві, інженер-консультант, ринок інжинірингових послуг, Міжнародна федерація інженерів-консультантів (FIDIC), Міждержавна гільдія інженерів-консультантів (МГІК).

Kharaim I. V.,

*Postgraduate Student of Public Administration Department,
Interregional Academy of Personnel Management,
Kyiv*

COOPERATION WITH INTERNATIONAL ORGANIZATIONS FOR MODERNIZING PUBLIC POLICY OF RISK MANAGEMENT IN CONSTRUCTION

The paper emphasizes that cooperation with international organizations is an important aspect of the regional development strategy of every region in Ukraine. Additional opportunities for cooperation with international organizations are determined, in particular, in the sphere of international cooperation in construction risk management. It is pointed out that the activity of modern organizations is performed under the conditions of risk. The author highlights the fact that risk management includes such purpose-oriented actions as risk planning, identification, assessment, treatment, control and documentation. Under risk, there appears a need for introduction of the institution of a consultant engineer as a subject of the market of engineering services, and a general understanding of the advantages of applying internationally recognized forms of contracts, specifically the typical forms of the International Federation of Consulting Engineers (FIDIC).

Key words: cooperation with international organizations, construction risk management, consulting engineer, market of engineering services, International Federation of Consulting Engineers (FIDIC), Interstate Consultants Engineers Guild (ICEG).

Постановка проблеми. Наслідком процесів глобалізації та міждержавної інтеграції є зміни у світовій політиці та збільшення ролі міжнародних організацій у посиленні міжнародної кооперації, розвитку економічного, науково-технічного співробітництва. Україна налагодила співробітництво з низкою міжнародних організацій. Ця співпраця опирається на аналіз накопиченого міжнародного досвіду у сфері регулювання міжнародного співробітництва регіонів. Співробітництво України з міжнародними організаціями є одним із пріоритетних напрямів формування стратегій регіонального розвитку. Важливим напрямом регіонального розвитку є будівництво. Водночас активізація міжнародного співробітництва викликала багато питань щодо приведення правового поля України у цій сфері до загальновизнаних міжнародних стандартів.

© Хараїм І. В., 2018

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних та практичних аспектів співробітництва органів влади та громадських організацій з міжнародними організаціями присвячено багато праць таких вітчизняних науковців, як Л. Акуленко, В. Бучик, В. Маліков, Н. Сидоренко.

Значний внесок у вивчення питань міжнародного співробітництва у будівництві зробили І. Азарова, Т. Морозова, О. Непомнящий, Л. Кінаят, А. Рибак та ін. Однак залишаються невисвітленими питання співробітництва України з міжнародними організаціями для модернізації публічної політики управління ризиками в будівництві.

Мета статті полягає в комплексному дослідженні питання шляхів удосконалення міжнародного співробітництва в управлінні ризиками в будівництві.

Виклад основного матеріалу. Діяльність сучасної організації здійснюється в умовах ризику. Управління ризиками допомагає в прийнятті рішень. Воно включає застосування логічних і системних методів для обміну інформацією та консультацій у сфері ризику; встановлення сфери застосування при ідентифікації, аналізі, оцінці та обробці ризику; моніторингу та аналізу ризику; реєстрації отриманих результатів та складанні звітності. Оцінка ризику дозволяє відповісти на такі основні питання: які події можуть відбутися і їх причина; які наслідки цих подій; які фактори можуть скоротити несприятливі наслідки або зменшити ймовірність виникнення небезпечних ситуацій.

Слід вказати, що термін "управління ризиком" вперше з'явився в США на початку 1960-х рр. та означає завчасно сплановані заходи, спрямовані на виявлення імовірних несприятливих ситуацій і зниження міри їх можливого впливу на проект до прийнятної рівня. При цьому управління ризиками включає такі цілеспрямовані дії: планування, ідентифікацію, оцінку, обробку, контроль та документування ризиків [1, с. 11].

І. Азарова визначає 10 показників за якими класифікують ризики у галузі будівництва: за рівнем виникнення; за рівнем прогнозованості; за джерелами фінансування; за характером прояву в часі; за типами аналізу; за змістом; за методами мінімізації; за суб'єктами впливу; за характером та за розмірами втрат [1, с. 13]. За даними наукового експерименту, проведеного вченими Харківського національного університету міського господарства імені О. Бекетова [2, с. 1–2], серед співробітників підприємств будівельної галузі, діяльність яких пов'язана з питаннями ризик-менеджменту в управлінні проектами, переважна кількість опитуваних визначила політичні фактори; бюджетну, фінансову, податкову систему та кон'юнктуру ринку найбільш значущими зовнішніми ризиками проектів. Серед внутрішніх факторів ризику за оцінками респондентів були визначені: сфера фінансів (36 %); учасники проекту (32 %) і недоліки системи управління проектом (17 %). Найбільш значущими для малих/середніх проектів є техніко-виробничі фактори (35 %), недоліки системи управління (28 %) і фінансові фактори (26 %). Слід відмітити, що опитувані з високим посадовим статусом схильні надавати більше значення факторам управлінським, тоді як опитувані – менеджери операційного рівня більшою мірою додають значення техніко-виробничим факторам [2].

Проведення моніторингу, аналізу та управління ризиком спрямовані на перевірку достовірності припущень про ризик, включаючи зовнішні та внутрішні сфери застосування; досяжності очікуваних результатів; відповідності результатів оцінки ризику фактичній інформації про ризик; правильності застосування методів оцінки ризику; ефективності обробки ризику. Процеси моніторингу і аналізу ризику повинні бути задокументовані та зафіксовані у

звіті. Управління ж ризиками вимагає застосування таких інструментів і моделей взаємовідносин учасників будівельного проекту, які б дозволили забезпечити справедливий розподіл ризиків і відповідальності на всіх етапах його реалізації. За цих умов виникає потреба у впровадженні інституту інженера-консультанта як суб'єкта ринку інжинірингових послуг та усвідомлюються переваги застосування для забезпечення контролю якості виконання робіт у будівництві, здійснення незалежного контролю, проведення консультацій та вирішення спорів типових форм контрактів Міжнародної федерації інженерів-консультантів (FIDIC).

Міжнародна федерація інженерів-консультантів (FIDIC) заснована у Бельгії в 1913 р. для регулювання взаємовідносин учасників міжнародних інвестиційно-будівельних процесів на основі розробки та публікації типових форм контрактів [3]. На сьогодні FIDIC є найбільшою міжнародною організацією в сфері будівельного консультування, яка об'єднує 102 національні асоціації інженерів-консультантів по всьому світу. FIDIC проводить політику глобалізації, сталого розвитку та інтегративного розуміння бізнесу. Водночас FIDIC – це “величезна система правил і норм, що існують десятиліттями. Вона точна і бездоганна, як швейцарські годинники.

Сучасне українське будівництво вже частково застосовує міжнародні стандарти та співпрацює з міжнародними організаціями [4, с. 3–4]. В Україні починають використовуватися міжнародно-визнані форми договорів, зокрема типові форми контрактів FIDIC: Гармонізовані Умови Контракту (2010 р.), Червона Книга (1999 р.), Жовта Книга (1999 р.), Біла Книга (1994 р./2006 р./2017 р.). Червона книга визначає умови контракту на будівництво, підряд на об'єкт присуджується на основі міжнародних конкурсів. Жовта книга застосовується при використанні електричного та механічного обладнання та зосереджується в основному на постачанні обладнання, проектуванні та будівництві. Біла книга містить типовий договір між замовником і консультантом на надання послуг. Існують також Срібна, Зелена, Синя, Оранжева книги, всі вони – це форми контрактів, які мають відповідне кольорове маркування та разом складають “Веселку книг FIDIC”.

Контракти FIDIC можуть бути цікаві тим українським компаніям, які хочуть брати участь в конкурсах Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, Європейського інвестиційного банку та інших великих світових і європейських фінансових структур. О. Непомнящий констатує, що в жодному великому міжнародному тендері на роботи в Україні ще не перемогла українська компанія, хоча фактично 12 млрд дол. було передбачено до освоєння в Україні для реалізації тих чи інших програм у 2017 р. [5]. Українські компанії могли б також брати участь в реалізації інвестиційних проектів в інших країнах, однак для цього необхідно навчитись застосовувати нову для України систему роботи.

Контракти FIDIC базуються на англосаксонському праві і водночас адаптуються до вимог законодавства України, якими регулюються договірні відносини у сфері будівництва, а саме: Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 01.08.2005 р. № 668. Контрактна документація, відповідно до якої реалізується проект, складається з двох комплектів: контракту між Клієнтом (Замовник будівництва в розумінні українського законодавства) і Консультантом і контракту між Клієнтом і Підрядником. Ключовою фігурою в контрактах FIDIC є інженер-консультант.

Інженер-консультант – це спеціалізована незалежна інжинірингова організація або спеціаліст, що забезпечує організаційне та консультативне супроводження проектування і будівництва об'єктів [6, с. 4]. Великі інжинірингові компанії на Заході мають по 15-20 тис. співробітників. Кожна з них дбає про власний імідж і, використовуючи договори FIDIC, не дозволить побудувати що-небудь з порушеннями або відхиленнями від встановлених норм. Як показує міжнародна практика, послуги інжинірингових компаній обходяться не дешево: близько 5–7 % від вартості проекту. Водночас, професійний інженер-консультант може заощадити значні кошти за рахунок застосування менш витратних і сучасних рішень як технічного, так і організаційно-економічного характеру.

Професія інженера-консультанта в Україні з 01.11.2017 р. включена до Національного класифікатора професій, Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників (Вип. 64 “Будівельні, монтажні та ремонтно-будівельні роботи”) визначено кваліфікаційні характеристики цієї професії [7].

Слід зазначити, що в Україні право на виконання робіт з технічного нагляду за будівництвом, експертизи проектів будівництва та проектування об'єктів будівництва мають особи, які в установленому законодавством порядку отримали відповідний кваліфікаційний сертифікат. Відповідно до затверджених кваліфікаційних характеристик [7], професія інженера-консультанта також передбачає необхідність підтвердження кваліфікації, але в інший, визначений міжнародними стандартами спосіб – третьою стороною, тобто органом, акредитованим в установленому законодавством порядку. Водночас FIDIC на сьогодні не встановлює спеціальних вимог до сертифікації персоналу. Такі вимоги визначаються національним законодавством країн, в яких реалізуються проекти за контрактами FIDIC. Першою спробою запровадження процедури сертифікації інженерів-консультантів FIDIC став трирічний навчальний курс у Китайській Народній Республіці, який був реалізований на базі провідних китайських університетів за підтримки Уряду Китаю. При цьому в світі набули поширення тренінги і семінари, присвячені застосуванню контрактів FIDIC [8]. Вони проводяться ліцензованими FIDIC тренерами за програмами, які апробовані в технічно-розвинених країнах. Навчання є важливим для вітчизняних будівельних компаній та інженерів-консультантів. Користуються популярністю й тренінги у сфері публічних закупівель з урахуванням кращих світових практик.

Імплементація в Україні досвіду й практики застосування будівельних контрактів із залученням інженера-консультанта як апробованого механізму управління ризиками потребує налагодження тісної співпраці з міжнародними організаціями, які формують глобальні підходи до організації договірних відносин у будівництві.

В Україні діє незалежне від держави, проте спрямоване на дотримання державних стандартів, зокрема з безпеки будівництва, професійне об'єднання – Громадська спілка “Міждержавна гільдія інженерів-консультантів” (МГІК), метою якої є гармонізація існуючої в Україні моделі ринку інжинірингових та консалтингових послуг у відповідності до загальновизнаних міжнародних стандартів. Міждержавна гільдія інженерів-консультантів з 2015 р. є афілійованим членом Міжнародної федерації інженерів-консультантів (FIDIC).

Україна в особі МГІК першою з пострадянських країн отримала представництво в Європейській федерації інжинірингово-консалтингових асоціацій (EFCA), яка представляє інженерно-консалтингову індустрію у світовому масштабі. Заснована у 1992-му році Європейська Федерація Інжинірингово-

Консалтингових Асоціацій (EFCA) – недержавна некомерційна організація, яка є єдиною європейською федерацією, що представляє європейську галузь інжинірингово-консалтингових та суміжних послуг, у якій працює більше одного мільйону фахівців, більшість з яких мають високу кваліфікацію в широкому діапазоні дисциплін [9].

Серед основних цілей Спілки є наближення національного законодавства до норм і правил, які застосовуються міжнародними об'єднаннями інженерів-консультантів; участь у діяльності міжнародних об'єднань інженерів-консультантів; підвищення кваліфікації інженерів-консультантів – членів Спілки; впровадження в ділову практику кодексу етики та чесності ведення бізнесу, принципів саморегулювання [10, с. 3]. Члени Спілки беруть участь у адаптації вітчизняного законодавства у сфері містобудування до вимог, встановлених законодавством Європейського Союзу, у діяльності міжнародних об'єднань інженерів-консультантів; впроваджують у ділову практику кодексу етики та чесності ведення бізнесу; підвищення кваліфікації інженерів-консультантів; співпрацюють у галузі містобудування і пов'язаних з нею галузях з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами та організаціями, фізичними особами; організовують інформаційні та освітні заходи, конференції, семінари, лекції, симпозиуми, наради, тренінги, інші заходи спрямовані на підвищення рівня кваліфікації фахівців у галузі містобудування і пов'язаних з нею галузях; сприяють обміну знаннями та досвідом як між учасниками вітчизняного ринку інжинірингових та консалтингових послуг, так і закордонними колегами.

Міждержавна гільдія інженерів-консультантів надає комплексні послуги з питань практичної реалізації інвестиційних проектів у будівництві: методичну допомогу з питань визначення переліку можливих ризиків, їх розподілу між учасниками реалізації проекту та управління ризиками під час реалізації проекту, допомогу в частині підготовки контрактної документації на базі типових форм контрактів FIDIC з урахуванням вимог, встановлених законодавством України, консультації з питань управління проектами, управління змінами під час реалізації проекту, документообігу в ході проекту, складання кошторисної документації, оптимізації витрат під час реалізації проекту, супровід учасників публічних закупівель у органах оскарження, незалежний арбітраж при врегулюванні спорів та суперечок між учасниками проекту [9]. Проводяться консультації з питань залучення іноземних партнерів для спільної реалізації проектів у сфері інжинірингу на території України, з питань виходу вітчизняних інжинірингово-консалтингових підприємств на європейський ринок. МГІК також надає методичну допомогу з питань вибору інженера-консультанта.

Міждержавна гільдія інженерів-консультантів має широке коло партнерів – міжнародних організацій, серед них: Асоціація інженерів-консультантів Німеччини, Асоціація інженерів-консультантів Республіки Молдова, Асоціація інженерів-консультантів Сербії, Асоціація турецьких інженерів-консультантів та архітекторів, Болгарська асоціація інженерів-консультантів та архітекторів, Грузинська асоціація інженерів-консультантів, Литовська асоціація консалтингових компаній, Марокканська федерація інженерів-консультантів, Румунська Асоціація інженерів-консультантів, Чеська асоціація інженерів-консультантів, Словацька асоціація інженерів-консультантів, Корейська інженерно-консультаційна асоціація, Португальська асоціація проектувальників і консультантів, Асоціація інженерів консультантів і оцінювачів Польщі, Європейський союз ухвалень будівельної продукції.

Висновок. Співробітництво з міжнародними організаціями є важливим аспектом стратегії регіонального розвитку кожного регіону України. Стратегічні напрями діяльності визначають додаткові можливості співпраці з міжнародними організаціями, зокрема у сфері міжнародного співробітництва в управлінні ризиками в будівництві. Співпраця Міждержавної гільдії інженерів-консультантів з охарактеризованими вище міжнародними організаціями – це лише окремі приклади успішних та перспективних форм та принципів налагодження взаємодії.

Діяльність сучасних організацій здійснюється в умовах ризику. Управління ризиками включає такі цілеспрямовані дії: планування, ідентифікація, оцінка, обробка, контроль та документування ризиків. В умовах ризику виникає потреба у впровадженні інституту інженера-консультанта як суб'єкта ринку інжинірингових послуг та усвідомлюються переваги застосування міжнародно визнаних форм контрактів, зокрема типових форм контрактів Міждержавної федерації інженерів-консультантів (FIDIC), через співробітництво з міжнародними організаціями.

Список використаних джерел:

1. Азарова І. Б. Управління ризиками проектів у галузі житлового будівництва. *Управління розвитком складних систем*. 2015. № 23 (1). С. 11–20.
2. Торкатюк В. І., Світлична Т. І., Карлова О. А. та ін. Фактори ризику в управлінні проектами будівництва. *Цифровий репозиторій ХНУМГ ім. О. М. Бекетова*. 2012. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/29710/1/23>.
3. Міжнародна федерація інженерів-консультантів. URL: <http://fidic.org> (дата звернення: 01.03.2018).
4. Галінський О. М., Вахович І. В., Цифра Т. Ю. Міжнародна практика формування договірних відносин у будівництві. *Будівельне виробництво*: зб. наук. праць. Київ: НДІБВ. № 54. 2012. С. 3–7.
5. Непомнящий О. М. 12 млрд долларов международных финансовых организаций освоить некому. *Фокус*. URL: <https://focus.ua/country/386302/> (дата звернення: 01.03.2018).
6. Непомнящий О. М., Гаврилов А. В., Медведчук О. В., Хараїм І. В. Інженер-консультант: суб'єкт господарювання і фахівець. *Вісник будівельника*. 2018. № 2. С. 4–14.
7. Кваліфікаційні характеристики професії “Інженер-консультант (будівництво)”: наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 08.08.2017 р. № 192 (із змінами, внесеними наказом від 29.12.2017 р. № 350). Київ: Мінрегіон, 2017. 4 с.
8. Непомнящий О. М. Інжиніринг: деякі аспекти підвищення кваліфікації ключового персоналу. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 2. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2017-2/doc/5/01.pdf> (дата звернення: 01.03.2018).
9. Міждержавна гільдія інженерів-консультантів. URL: <http://iceg.com.ua> (дата звернення: 01.03.2018).
10. Статут Міждержавної гільдії інженерів-консультантів. URL: <http://iceg.com.ua/wp-content/uploads/2016/10/Statut.pdf> (дата звернення: 01.03.2018).

Надійшла до редколегії 05.03.2018 р.